

Xarxa Europea de Defensors de la Infància (ENOC)

Declaració sobre la salut mental infantil a Europa

Adoptada a la 22a Assemblea General (París, 21 de setembre de 2018)

“Les emocions són el que ens fa humans. Protegir i potenciar el benestar emocional i la salut mental dels infants és responsabilitat de la humanitat”¹

Els membres de l'ENOC instem els nostres governs, la Comissió Europea i el Consell d'Europa a emprendre les accions necessàries per garantir els drets dels infants a gaudir del més alt nivell de salut possible.

L'ENOC defineix la salut mental infantil de la manera següent:

Un estat de benestar que permet als infants desenvolupar-se i prendre consciència de la seva personalitat única; construir la seva pròpia identitat; assolir el seu potencial; afrontar els reptes de créixer; sentir-se estimats, segurs i acceptats com a individus únics, i ser feliços, jugar, aprendre i participar en la família i en la societat.²

Protegir i fomentar la salut mental infantil no solament és un factor clau en la promoció dels seus drets i el seu interès superior, sinó que, a més, té molts avantatges. Ofereix l'oportunitat als infants de viure una vida feliç i plena. Els permet de treure el màxim partit de la infància i del procés de créixer per arribar a ser adults feliços i productius. Els beneficis per a la societat també són immensos.

Havent pres en consideració els instruments legals internacionals rellevants, tant vinculants com no vinculants, i altres instruments, particularment:

a)

- Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (1989) (CDI)
- Observacions generals núm. 4, 9, 12, 13, 15 del Comitè de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant
- La resolució del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides A/HRC/RES/36/13 de 28 de setembre de 2017 i els informes A/HRC/34/32 i A/HRC/35/21
- L'article 12 del Conveni internacional sobre els drets de les persones amb discapacitat (2006)
- Els estudis rellevants de l'OMS i el seu pla d'acció sobre salut mental 2013-2020
- L'article 11 de la Carta social europea (1961)
- El Conveni europeu de drets humans i llibertats i els seus protocols
- Les guies del Consell d'Europa sobre una assistència sanitària respectuosa amb els infants
- El Conveni europeu per a la prevenció de la tortura i els tractes o càstigs inhumans o degradants del Consell d'Europa (2002)

---

¹ Paul Gilligan, psicòleg clínic, director dels Serveis de Salut Mental St. Patrick (Dublín) i expert assessor de l'ENOC sobre salut mental

² La definició de l'OMS adaptada als infants

b) Havent consultat amb els joves que han participat en la Xarxa Europea de Joves Assessors (ENYA), dirigida per l'ENOC;

C) Havent pres en consideració els resultats d'un estudi comparatiu³ de l'ENOC sobre salut mental infantil i juvenil, que ha implicat 25 membres de l'ENOC i que identifica les mancances en els sistemes de salut mental infantil arreu d'Europa;⁴

L'ENOC recomana:

1. La introducció i posada en marxa de les estratègies nacionals relatives als infants

“La CDI reconeix la interdependència i la igual importància de tots els drets (civils, polítics, econòmics, socials i culturals) que permeten a tots els infants desenvolupar les seves capacitats mentals i físiques, i la seva personalitat i el seu talent fins al màxim nivell possible”.⁵ Promoure el desenvolupament saludable dels infants i atendre les seves necessitats en matèria de salut mental d'una manera efectiva requereix un enfocament global en matèria d'infància. Els infants, tenint en compte les seves necessitats i vulnerabilitats, s'han d'atendre per mitjà d'estratègies i polítiques concretes. Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Establir una estratègia nacional global basada en els drets dels infants definits per la CDI.
- b) Escoltar els infants sobre el desenvolupament de l'estratègia i durant la seva aplicació.
- c) Per mitjà d'aquesta estratègia, buscar de crear una societat centrada en els infants, que contribueix a millorar el benestar dels infants i que redueix els riscos per a la salut mental infantil.
- d) Definir en l'estratègia plans d'acció per promoure la salut mental dels infants, per prevenir dificultats vinculades a la salut mental, per establir una assistència en salut mental global, i també serveis de suport. Així mateix, cal que els governs estableixin plans d'acció amb vista a desenvolupar un sistema global i un enfocament interdisciplinari de la salut mental dels infants.
- e) Posar en marxa mecanismes per avaluar i supervisar l'aplicació i l'impacte de l'estratègia amb un èmfasi especial a copsar les opinions dels infants.
- f) Identificar com s'abordaran les necessitats dels infants en situacions vulnerables, particularment les seves necessitats en salut mental. La vulnerabilitat es pot derivar de diversos factors: desavantatges socials, diferències culturals, orientació sexual o

---

³ <https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/atoms/files/rapport-enoc-gb-num-05.09.18.pdf>

⁴ La legislació, les regulacions i els serveis no estan basats en els drets dels infants. La participació dels infants és baixa, com també ho és la informació sobre salut mental que se'ls facilita. El dret de l'infant a accedir a serveis adequats i a donar un consentiment informat als tractaments és un tema important. Mantenir l'accés a l'educació i els vincles familiars mentre els infants són usuaris de serveis de salut mental és un problema. L'estigmatització dels infants amb dificultats de salut mental és generalitzada. A banda d'una manca de consideració de les necessitats específiques dels infants en situacions vulnerable hi ha dificultats particulars que afecten les necessitats de salut mental d'infants socialment aïllats, amb desigualtats territorials i socials d'un gran impacte. La coordinació entre els àmbits social, sanitari, educatiu i de justícia és baixa. Els serveis de salut mental estan infradotats de professionals i és difícil d'accedir-hi, la qual cosa provoca llargues llistes d'espera i comporta que hi hagi molts infants que no reben l'assistència adequada.

⁵ Observació general 15, paràgraf 7, Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant

discapacitat. Malgrat que aquests factors per si mateixos no confereixen una vulnerabilitat, l'estigma i la discriminació que els acompanyen, i també els obstacles que se'n deriven, poden fer que els infants siguin més vulnerables.

- g) Crear un sistema de finançament apropiat i transparent per a la promoció de la salut mental, incloent-hi la garantia que es proveeixin els infants i les famílies amb els serveis de salut mental infantil essencials sense cap cost.

2. L'aplicació de legislació i de reglaments de salut mental basats en els drets humans

Garantir que els infants reben una atenció en salut mental oportuna i apropiada amb un èmfasi especial a la protecció dels seus drets mentre reben tractament requereix una legislació i uns reglaments sòlids. Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Introduir una legislació en salut mental basada en els drets humans, amb un èmfasi especial en la protecció dels drets dels infants i en la promoció del seu interès superior.⁶
- b) Promulgar legislació que estableixi, específicament i de manera global, el consentiment o la negativa dels infants al tractament, i fer-ho d'una manera que reconegui clarament les capacitats evolutives dels infants.
- c) Quan els infants no tinguin la capacitat de donar el consentiment per al tractament tal com estableix la llei, garantir que es tinguin el compte les seves opinions sobre l'assistència i el tractament d'acord amb la seva edat i maduresa.
- d) Garantir que tots els infants, amb independència de la seva edat, tenen accés a mecanismes de queixes quan siguin usuaris dels serveis de salut mental.
- e) Garantir que el consentiment parental no és un impediment perquè els infants puguin accedir a serveis de salut mental.
- f) Establir un òrgan regulador independent amb poders estatutaris i amb la responsabilitat de promoure, fomentar i implementar alts estàndards i bones pràctiques en la prestació dels serveis de salut mental i per protegir els interessos de les persones que estan internades de manera involuntària en institucions de salut mental.
- g) Establir mecanismes d'inspecció i de supervisió que requereixin que un òrgan regulador independent inspeccioni tots els serveis de salut mental infantil d'una manera habitual.⁷
- h) Proveir un servei independent d'informació i d'assessorament per als infants que fan ús dels serveis de salut mental.

3. Combatre l'estigma per mitja de la conscienciació i prevenció

L'estigmatització i la discriminació pot tenir un impacte devastador en les persones amb dificultats relacionades amb la salut mental, particularment infants que estan en procés de desenvolupament. Això pot impedir a l'infant o als seus pares/cuidadors/representants legals de buscar ajuda.

---

⁶ Observació general 14, Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant

⁷ Protocol facultatiu sobre el Conveni per a la prevenció de la tortura

Intensificar la conscienciació i desenvolupar programes de prevenció ajuden a reduir l'estigmatització, a promoure la detecció precoç de dificultats i a incrementar la probabilitat que les persones busquin ajuda en una fase inicial del problema. L'ENYA subratlla que promoure la conscienciació amb relació a les lleis antidiscriminació podria contribuir a combatre l'estigmatització i apoderar les persones perquè parlessin de les seves dificultats de salut mental sense por de repercussions negatives. Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Dissenyar i posar en marxa campanyes de conscienciació i de prevenció centrades en el benestar i promoure el coneixement factual de les dificultats en salut mental.
- b) Establir programes de formació especialitzada i de conscienciació per als professionals dels mitjans de comunicació.
- c) Tenint en compte l'opinió dels infants, dissenyar i posar en marxa programes específics de benestar i de conscienciació en salut mental i programes de prevenció per als infants.
- d) Proveir informació factual accessible i fàcil d'entendre per a tothom, especialment els infants, sobre benestar i dificultats en salut mental, en un ventall de formats apropiats a cada edat, i amb l'ús de fonts adaptades als infants.
- e) Establir programes de conscienciació i de suport per als futurs pares i mares, per als que ja ho són i per als tutors, sobre parentalitat positiva, benestar i dificultats en salut mental, amb un èmfasi especial en els progenitors vulnerables o amb dificultats.
- f) Desenvolupar programes de suport per als cuidadors joves per permetre'ls promoure i protegir millor la seva salut mental.
- g) Reforçar la formació de tots els professionals de la infància (incloent-hi els que treballen en lleure educatiu, esports i directament amb infants).

4. Promoure escoles inclusives, sanes i centrades en l'infant

Els membres de l'ENOC reconeixen que les escoles tenen una responsabilitat especial i tenen un paper central a l'hora de crear l'ambient òptim per al desenvolupament de la personalitat, les capacitats i els talents de l'infant, de promoure el benestar dels infants i d'identificar i atendre les dificultats en salut mental dels infants. Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Promoure l'establiment d'escoles inclusives i acollidores que afavoreixin sentiments de seguretat i pertinença introduint reglaments i directrius que fomentin una filosofia educativa positiva i centrada en els infants, i amb un èmfasi especial sobre la participació i apoderament dels infants.
- b) Tal com va subratllar l'ENYA, reduir l'estrès vinculat a l'educació creant àrees d'aprenentatge confortables i oportunitats d'aprenentatge pràctiques i interactives, i integrant les lliçons sobre salut mental en el programa curricular.
- c) Reforçar les polítiques i pràctiques anti-assetjament escolar.
- d) Garantir la implicació de tot el ventall de professionals, incloent-hi un professional de referència que s'hauria de poder identificar com a punt de contacte sobre problemes de salut mental per als infants.
- e) Oferir l'oportunitat per a un aprenentatge social i emocional i un desenvolupament de les capacitats a l'escola amb la posada en marxa de cursos de desenvolupament

personal, de benestar i de salut mental, adaptats a l'edat de l'infant, que han de ser objecte de supervisió continuada i permanent.

- f) Formar els professionals de l'educació en el reconeixement i la gestió de les dificultats en salut mental dels infants.

5. Desenvolupar serveis de salut mental especialitzats, integrals i de proximitat

En línia amb les recomanacions de l'OMS, cal crear serveis integrals de salut mental i d'ajuda social de proximitat que afavoreixin un enfocament de recuperació i integren els principis de drets humans. Aquests serveis han de ser interdisciplinaris i incloure l'atenció a la salut mental, la salut física, l'educació, l'habitatge, el treball, la justícia, l'esport i el lleure. La participació dels infants en el disseny i el funcionament d'aquests serveis és crucial. Cal que els infants coneguin aquests serveis i que responguin a les necessitats dels grups vulnerables i marginalitzats.⁸ Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Posar en marxa un sistema d'atenció arreu del territori d'eficàcia provada, d'alta qualitat, multidisciplinari i de proximitat per reforçar la continuïtat de l'atenció. Aquests serveis haurien de ser prou finançats per garantir que s'avalua els infants i se'ls dona un tractament adequat, en un termini raonable i tenint en compte les dimensions culturals.
- b) Desenvolupar una coordinació sòlida entre els serveis, incloent-hi el desenvolupament de processos de derivació estandarditzats i coherents, en el si dels serveis de salut mental per a infants, i entre aquests serveis i els serveis de salut mental d'adults.
- c) Garantir el desenvolupament de serveis de gestió i de detecció precoç en cada etapa de la infància, començant per la petita infància.
- d) Establir serveis d'informació i assessorament, com ara assistència telefònica gratuïta que proveeixi suport en salut mental i derivació als serveis correctes.
- e) Adoptar mesures específiques per garantir que als infants que no accedeixin als serveis públics per motius culturals, socials o de conscienciació se'ls faciliti l'accés als serveis de salut mental.
- f) Promoure la gestió de les dificultats en salut mental per mitjà de teràpies a través del diàleg i les activitats terapèutiques, si escau, i introduir i aplicar regulacions pel que fa a la prescripció de medicaments als infants. Per exemple, ENYA recomana l'ús de grups de debat entre iguals i de teràpia de grup, i també l'ús de teràpia amb animals o a través de l'art.

6. Garantir l'establiment de serveis hospitalaris que tinguin en compte els drets dels infants

El tractament d'infants amb dificultats de salut mental s'ha de fer en una atmosfera com menys restrictiva i més propera a l'entorn de l'infant millor. Tot i així, l'ENOC reconeix que alguns infants requeriran un tractament hospitalari i que és crucial que aquest tractament es faci dins d'un marc de respecte als drets de l'infant.

---

⁸ OMS, Pla d'acció en salut mental 2013-2013, objectiu 2

La Carta europea dels infants hospitalitzats complementa la CDI i estableix principis rectors per garantir els drets de l'infant pacient i de les seves famílies o tutors legals. La Carta especifica el dret dels infants a rebre informació sobre la malaltia i l'atenció mèdica, el dret a participar en les decisions que els afectin i el dret a ser tractats en serveis adaptats a la seva edat.

ENYA posa en relleu la importància que els serveis hospitalaris estiguin adaptats als infants, integrats en la comunitat i que incloguin personal ben format, experimentat i plenament dedicat a tractar amb infants. També és crucial crear una atmosfera que faciliti la dedicació plena al servei i que eviti la rotació innecessària de professionals. Les accions específiques haurien d'incloure:

- a) Garantir que sigui obligatori obtenir el consentiment plenament informat de l'infant per rebre tractament hospitalari, tret que es demostrï que li manca la capacitat de donar el consentiment.
- b) Garantir que l'infant internat de manera involuntària per a un tractament de salut mental tingui reconegudes les mateixes proteccions legals que un adult que ha estat objecte d'un internament involuntari.
- c) Establir prou serveis hospitalaris especialitzats per als infants amb necessitats complexes en salut mental per evitar que es continuïn ingressant infants en serveis d'adults.
- d) Garantir que el dret de l'infant i dels seus progenitors o tutors a accedir a la informació es respecta durant tot el procés de tractament hospitalari.
- e) Establir mecanismes per garantir la participació activa de l'infant en l'admissió al servei, en el tractament i en l'alta hospitalària, i també en les decisions assistencials que l'afectin, i posar en marxa un consell d'assessorament jove per a cada unitat hospitalària per garantir que els infants siguin escoltats i que es tingui en compte la seva opinió.
- f) Mitjançant la legislació, establir regulacions i estàndards en els serveis hospitalaris adreçats als infants.
- g) Prohibir l'ús de l'aïllament i establir regulacions sòlides i sistemes de supervisió, incloent-hi mecanismes de queixa, per a l'ús de la contenció amb infants. Així mateix, garantir que es respectin aquestes normes. Aquestes mesures només s'haurien d'utilitzar com a últim recurs, exclusivament per prevenir un dany a l'infant i o a terceres persones, i durant el mínim temps imprescindible.
- h) Posar en marxa estructures que promoguin una assistència adequada a l'edat de l'infant, contactes familiars i relacions d'amistat, tret que es demostrï que li pot provocar un perjudici.
- i) Establir mecanismes per assegurar l'accés dels infants a l'educació general i formació professional i a activitats esportives i de lleure mentre estan ingressats.
- j) Garantir que el tractament hospitalari es presta en el marc d'una assistència continuada que inclogui un seguiment i un suport de proximitat posthospitalització.

7. Introduir indicadors europeus per promoure una millor comprensió de la salut mental infantil

Disposar de dades globals en l'àmbit europeu sobre les necessitats en salut mental i les dificultats que pateixen milloraria el desenvolupament i la supervisió de polítiques públiques pel que fa als infants i permetria el desenvolupament de respostes més efectives. Les accions específiques haurien d'incloure:

a) Estableix indicadors comuns i una metodologia estandarditzada per a l'obtenció de dades en l'àmbit europeu. Aquestes dades s'haurien de desagregar per franges d'edat i per gènere, amb un èmfasi particular en els grups vulnerables. Aquestes dades impliquen escoltar els infants a l'hora d'identificar indicadors que són importants per a ells i que haurien d'incloure:

- Informació de retorn per part dels infants sobre el seu benestar
- Taxes d'èxit escolar
- Taxes de temptatives de suïcidi/de suïcidis/d'autolesions
- Taxes d'addicions en infants
- Taxes de prevalença de trastorns que afecten infants
- Taxes de prescripció de medicaments psicoactius
- Recursos econòmics destinats i despeses relatives als serveis de salut mental
- Dades sobre el tipus i la durada dels serveis utilitzats per infants
- Taxes i durada d'ús dels serveis ambulatoris/hospitalaris (incloent-hi les unitats hospitalàries adultes)
- Taxes d'accés als serveis de salut mental durant i després els horaris normals de treball
- Durada de la llista d'espera per accedir a serveis de suport
- Ràtios de professionals de salut mental per 100.000 infants
- Respecte als drets dels infants ingressats establerts per l'OMS⁹
  - Accés a l'educació dels infants ingressats en serveis hospitalaris
  - Nombre, durada i motius de les contencions
  - Accés i ús dels procediments de queixa
  - Freqüència d'inspeccions per part d'un organisme regulador
- Nombre de professionals formats en salut mental: ja siguin professionals de medicina general, pediatria o educació
- Nombre de programes de suport parental i nombre de famílies que se'n beneficia

b) Promoure la recerca en salut mental infantil enfocada en els drets dels infants. Fomentar l'impuls dins de cada estat de treballs de recerca i d'estudis milloraria la comprensió de les trajectòries de desenvolupament dels infants pel que fa a la salut mental. Aquesta recerca hauria d'informar la legislació, les polítiques i les pràctiques.

---

⁹ OMS, Atles de salut mental, p. 25